

Таким чином, наведені приклади вочевидь демонструють потенціал окреслених вище конструкцій у досягненні синтаксичної компресії науково-технічних текстів, яка є їх невід'ємною рисою. Науково-технічні тексти не повинні характеризуватися красномовством. Навпаки, вони мають бути лаконічними, однак, без втрати інформативності. Як результат, авторам та перекладачам цих текстів не слід нехтувати можливістю вилучення "зайвих" слів за допомогою певних синтаксичних конструкцій та зворотів, концентруючи, у такий спосіб, увагу реципієнта на змісті.

Засоби мовної компресії в текстах науково-технічної сфери не обмежуються лише використанням певних синтаксичних конструкцій. Подальша розробка цієї теми передбачає звичайно дослідження лексичних засобів конденсації змісту, що є не менш вагомими, ніж синтаксичні.

Література

Кухарева В.І. Комунікативний потенціал односкладних речень у науковому тексті (на матеріалі науково-технічної літератури) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Віталіна Іванівна Кухарева. – Київ, 2003. – 20 с. Кухарева-Рожко В. Комунікативна специфіка неповних конструкції у науково-технічному тексті [Електронний ресурс] / Віталіна Кухарева-Рожко. – Режим доступу до ресурсу: <http://journal.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1944>. Rogers S.M. Mastering scientific and medical writing: a self-help guide / S.M. Rogers. – Leipzig: Springer, 2007. – 153 p. Yang J.T. An outline of scientific writing: for researches with English as a foreign language / Jen Tsi Yang. – Singapore: World Scientific, 1999. – 176 p.

УДК: 811.111'42

ПОПОВИЧ Т.І.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ЕКСПРЕСІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ СТРАХ (на матеріалі сучасного англомовного художнього дискурсу)

Стаття присвячена дослідженню вербальної експресії емоційного стану СТРАХ у сучасному англомовному художньому дискурсі. Базовими засобами експресії є квазі-речення (виголосні, вокативні, лайливі та заперечені), а також імперативні речення. Інтенсифікація експресії досягається за допомогою синтаксичних і графічних стилістичних засобів.

Ключові слова: вербальна експресія емоційного стану, засоби експресії, англомовний художній дискурс.

Попович Т.І. Экспрессия эмоционального состояния СТРАХ (на материале современного англоязычного художественного дискурса). Статья посвящена исследованию вербальной экспрессии эмоционального состояния СТРАХ в современном англоязычном художественном дискурсе. Базовые средства экспрессии включают квази-предложения (междометные, вокативные, ругательные и отрицательные) и императивные предложения. Интенсификация экспрессии достигается с помощью синтаксических и графических стилистических средств.

Ключевые слова: вербальная экспрессия эмоционального состояния, средства экспрессии, англоязычный художественный дискурс.

Popovych T.I. Expression of the emotional state of FEAR (based on the contemporary English fiction discourse). The article investigates verbal expression of the emotional state of FEAR in the contemporary English fiction discourse. Basic means of expression include quasi-sentences (interjection, vocative, swear and negative) and imperative sentences. The expression is intensified by syntactic and graphic stylistic devices.

Key words: verbal expression of emotional state, means of expression, English fiction discourse.

Мета статті полягає у встановленні особливостей вербальної експресії емоційного стану СТРАХ у сучасному англомовному художньому дискурсі.

Поставлена мета конкретизується у **завданнях**: інвентаризувати засоби експресії стану СТРАХ та виявити їх семантико-прагматичні характеристики.

Актуальність обраної теми зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на інтеграцію традиційних і новітніх підходів до аналізу емоцій, втілених, зокрема, у художньому дискурсі через експлікацію емоційних станів персонажів.

Об'єктом дослідження є засоби експресії стану СТРАХ у сучасному англомовному художньому дискурсі, а **предметом** – їх семантико-прагматичні характеристики.

Матеріалом статті є 500 фрагментів англомовного художнього дискурсу, що відображають емоційний стан СТРАХ й містять засоби експресії цього стану.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній уперше встановлено та описано засоби експресії емоційного стану СТРАХ в англомовному художньому дискурсі.

Поняття *експресії* слід розмежувати з поняттям *експресивності*, зважаючи на те, що ці терміни часто вживаються недиференційовано, хоча й знаходяться у фокусі уваги сучасної лінгвістичної стилістики,

лінгвопоетики, лінгвістики тексту та інших лінгвістичних дисциплін.

Експресивність трактується в сучасній лінгвістиці доволі широко – як “сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті засобом суб’єктивного вираження ставлення мовця до змісту чи адресата мовлення” [Лингвистический энциклопедический словарь 1990, с. 591]; “властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб’єктивного у вираженні мови. Через експресивність виражальних засобів мовець передає своє ставлення і до повідомлення, і до адресата” [Українська мова 2000, с. 156]. При цьому наголошується, що “експресивність властива одиницям усіх рівнів мови” [Українська мова 2000, с. 591]; Отже, експресивність, з одного боку, надає мовленню виразності й стилістичної маркованості, а з іншого боку, виражає ставлення мовця як до тематизованої референтної ситуації, так і до учасників комунікативної ситуації.

Власне, на першому компоненті – виразності та стилістичній маркованості – акцентується в більшості праць, присвячених розгляду цієї лінгвістичної категорії. Скажімо, В. Григор’єв відзначає, що “виразність – це те, що передбачає вираження нетривіального змісту” [Григорьев 1979, с. 137]. З думкою дослідника перегукується й твердження Г. Колесника: “Експресія – це те, що протиставляється стандарту, емоційно марковане, характерне...” [Колесник 1978, с. 93]. Інакше кажучи, “експресія з’являється там, де існує можливість зіставлення, посилення певних ознак на основі протиставлення експресивно нейтральних і емоційно виразних мовних засобів” [Українська мова 2000, с. 156].

За такого підходу експресія розуміється скоріше не як інструмент надання мовленню емоційності, а як продукт емоційності; не виразність, а інтенсифікація виразності, збільшення ефективності мовленнєвого впливу, надання мовленню особливої психологічно мотивованої піднесеності; і, нарешті експресія пов’язується не тільки з емоціональним та образним (художнім), а й з іншими планами висловлення – волюнтативним, естетичним, соціально-оцінним, нормативним, формально-структурним, семантичним, ситуативним і т. д.

Відповідно, експресія розуміється як особливий і невід’ємний компонент семантичної структури, який виявляє її здатність виражати зміст яскравіше, наочніше, передавати інтенсивність змісту – найвищий ступень ознаки, напруженість, підсилення дії [Берлизон 1971, с. 11]. Отже, експресія спирається на комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, що збільшує силу впливу висловлення.

У контексті досліджень емоційних концептів, що, на думку В.І. Шаховського, вже оформились в окремий напрям – емотиологію, **експресія** розглядається як один із лінгвальних виявів емоцій поряд з *номінацією* та *deskрипцією* [Шаховский 1996, с. 105-106] і визначається як вербальна експлікація певного емоційного стану мовця [Шаховский 1996, с. 105-106]. У художньому дискурсі вербальна експресія емоційного стану здійснюється через пряме мовлення персонажів.

Одиницею аналізу вербальної експресії емоційного стану СТРАХ є висловлення, формально рівне реченню (найчастіше неповному), що продукується мовцем, який перебуває в емоційному стані СТРАХ, для експлікації цього стану. До таких речень належать *квазі-речення*, тобто синтаксично нерозкладні речення, в яких неможливо виділити ні головних, ні другорядних членів [Українська мова 2000, с. 174], а також *імперативні речення*.

Квазі-речення налічують кілька типів, кожен з яких складає синтаксичну основу для висловлення, що втілює певну комунікативну мету. За комунікативно-установочним статусом квазі-речення поділяються на *речення-вигуки*, як наприклад *ОН!*, *лайливі речення (речення-табу)* – *Damn it!*, *Oh, crap*; *вокативні речення (звертання)* – *Jesus!* та *заперечні речення* – *No!*.

Імперативні речення складають синтаксичну основу для втілення комунікативної мети прохання про допомогу – *Jesus Help! Help! Help!*.

Як правило, усі ці речення є окличними, що надає мовцю змогу інтенсифікувати вияв емоції.

Речення-вигуки не мають предметного змісту й конструюються мовцем власне для “вилливу емоцій”, тобто вербального відображення негативного фізичного, психологічного та емоційного стану мовця у певній ситуації.

У багатьох випадках вигуки стають вставними елементами *лайливих речень-табу*, які виражають негативну оцінку стану СТРАХ. Відповідно назві, речення-табу містять лексичні одиниці, семантико-стилістичний потенціал яких відносить їх до стилістично обмеженої розмовної лексики – насамперед сленгу, у тому числі й вульгаризмів (англійською мовою їх називають four-letter-words – лайливі слова). Наприклад:

(1) *Now she could hear a series of rapidly oscillating tones that pulsed in half-second intervals. Rachel’s confusion quickly gave way to realization. And then fear. “Shit!” Wheeling back to the controls on*

the bridge, she slammed the receiver down in its cradle, severing the connection. For several moments she stood terrified, wondering if she'd hung up in time (Brown, p. 242).

Наведений фрагмент містить предметну ситуацію СТРАХ, яка задається за допомогою номінації стану СТРАХ лексемою *fear* та словосполученням *to be terrified*. У рамках цієї ситуації експресія емоції СТРАХ здійснюється персонажем за допомогою вульгаризму *Shit!* (Дідько!). Комунікативна мета мовця полягає в тому, щоб вивільнитися від негативного емоційного стану шляхом його експлікації й водночас негативної оцінки.

(2) *"It's accelerating!" Soshi yelled from the back of the room. "It's the wrong code!" Everyone stood in silent horror. On the screen before them was the error message: ILLEGAL ENTRY. NUMERIC FIELD ONLY. "Damn it!" Jabba screamed. "Numeric only! We're looking for a goddamn number! We're fucked! This ring is shit!"* (Brown, p 11).

Подібним чином предметна ситуація (2) тематизує стан СТРАХ, оскільки містить номінацію *horror*. Експресія емоційного стану СТРАХ тут здійснюється за допомогою речення-табу із фразеологізованим вульгаризмом *Damn it!* (Хай тобі грець!). Передана емоція інтенсифікується за допомогою дескрипції, що передається дієсловом *to scream* (верещати), яке акцентує тембр голосу персонажа на ім'я *Jabba*, що переживає емоційний стан СТРАХ.

Наступним типом синтаксичних конструкцій, що використовуються для експресії емоційного стану СТРАХ є *вокативні квазі-речення*, які, як правило містять звертання до Бога. Наприклад:

(3) *"Oh God . . ." Langdon's voice was laced with fear* (Brown, p. 121).

Окрім номінації та експресії, приклад (3) містить також опис особливостей звучання голосу персонажа, який промовляє звертання. Ця дескрипція інтенсифікує зображувану емоцію: персонаж Langdon говорить голосом, "переплетеним страхом наче кружевом" (*Langdon's voice was laced with fear*).

У багатьох випадках звертання до Бога стають вставними елементами *імперативних речень*, що складають синтаксичну основу висловлень з комунікативною метою прохання про допомогу. Наприклад:

(4) *"Oh... Jesus!" Sheila was almost choked with terror. "The baby's crying! Make it stop crying! Please!" She put her hands over her ears, and her body began to curl into a fetal shape. "Oh, God, please make it stop!"* (McCammon, p. 476).

У ситуації, репрезентованій фрагментом (4), стан СТРАХ виражається номінацією *terror*. Предикація *Sheila was almost choked with terror* здійснює опис емоції персонажа через акцентуацію фізичного стану заціпеніння, що супроводжує страх: вона не може говорити через те, що їй "перехоплює дух від жаху". Експлікація стану СТРАХ досягається за допомогою звертання *Oh... Jesus!* та імперативного речення *Oh, God, please make it stop!*, яке має у своїй структурі вставний елемент – звертання *Oh, God*.

Ще одним способом експлікації емоції СТРАХ є *заперечні квазі-речення*, що вживаються мовцем для передачі відмови прийняти ситуацію, яка провокує стан страху. Наприклад:

(5) *The commander let go of Susan and turned toward the \$2 billion computer. His eyes went wide with dread. "No!" He grabbed his head. "No!"* (Brown, p. 190).

У наведеному фрагменті ситуація страху маркується номінацією *dread*. Протікання емоції описується як таке, що супроводжується розширенням очей (*His eyes went wide with dread*). Експресія стану СТРАХ, що реалізується як відмова усвідомити й прийняти ситуацію, передається за допомогою заперечно-окличного квазі-речення *"No!"*.

Для інтенсифікації емоції страху у контексті аналізованого дискурсу застосовуються *синтаксичні стилістичні прийоми*, такі як *повтор* і *ампліфікація*.

Як правило, елементами повтору стають імперативні речення, а також заперечені квазі-речення. Функція повтору полягає в інтенсифікації комунікативної установки прохання про допомогу та відмови прийняти ситуацію. Наприклад:

(6) *On the other end, Father Mancuso felt as if he had been physically slapped in the face. He put down the telephone, put his hand to his cheek, and began to cry. "I'm afraid to go back there!" He looked at his sore palms and then buried his face within them. "Oh, God! Help me! Help me! Help me!"* (Anson, c. 175).

(7) *But just before the clown washed out completely, he saw the most terrible thing of all: his ma's face. No! he tried to scream. No! No! Not her! Not my ma! But no one looked around; no one heard. And in the dream's fading moments, he realized with a cold and wormy horror that they couldn't hear nun. He was dead. It had killed him and he was dead. He was a ghost.* (King, p. 495).

Ампліфікація становить собою нагромадження однотипних синтаксичних конструкцій:

(8) *Rachel was blinded by a dazzling brightness. Hesitant, she stepped forward, squinting into the glistening space. As her eyes adjusted, she gazed out at the massive room before her and drew an awestruck breath. "My God," she whispered. What is this place? What are they doing? What is it?* (Brown, p. 49).

Так, у прикладі (8) за допомогою нагромадження питальних конструкцій, що відображають внутрішній монолог героя, досягається сконцентрованість змісту, виникає експресія благоговійного страху і, можливо, навіть молитви, передається розбурханість почуттів, де домінує душевний неспокій.

На окрему увагу заслуговують **графічні засоби** експресії емоційного стану СТРАХ у досліджуваному дискурсі, а саме репрезентація окремих слів або пропозицій у спосіб, відмінний від основного тексту: написання іншим шрифтом, великими літерами (капіталізація), із зміною орфографії, виділення курсивом. Функція графічних засобів полягає в інтенсифікації емоції СТРАХ в описуваній ситуації. Наприклад:

(9) **'HELP ME!'** Jack screamed. The man holding him began to squeeze him down into a shape that would fit into the open door. Jack bucked, still yelling, but the man effortlessly tightened his hold. Jack struck at his hands, then tried to push the hands off him. With **horror**, he realized that what he felt beneath his fingers was not skin (Straub, p. 33).

(10) *There was a bark and a scrambling sound from the top of the bank. "NO, Mutt!" Kate roared, a shaft of pure **terror** spearing through her. "STAY!" The bear stopped abruptly in midstream and reared up on her hind legs, so immediately on the heels of Kate's command to Mutt that a bubble of hysterical laughter caught at the back of her throat* (Stabenow, p. 5).

Контексти (9) і (10) містять приклади капіталізації імператива та заперечного квазі-речення. Функція капіталізації полягає в нагнітанні інтенсивності експлікованої емоції.

(11) **'DADDY'S IN THE CLOSET!'** Richard screamed. **DADDY, COME OUT, PLEASE COME OUT, I'M AFRAID!** 'Pleeze-pleeze-pleeze!' (Straub, p. 311).

У прикладі (11) емоція СТРАХ передається через капіталізацію висловлень персонажа, який перебуває у цьому стані, а також через зміну орфографії спонукання *please* (будь ласка) для імітації тягучого звуку, що досягається неодноразовою редуплікацією букви -e- ('Pleeze-pleeze-pleeze!'). Всі ці засоби відображають внутрішній емоційний стан героя, що есплікується предикацією *I'M AFRAID!*

Таким чином, експресія емоційного стану СТРАХ здійснюється за допомогою експресивно-навантажених квазі-речень – вигуків, вокативних, лайливих та заперечених, а також імперативних речень. Окрім речень-вигуків, що не містять предметного змісту, а лише виражають негативний емоційний стан мовця у ситуації СТРАХ, усі названі типи речень слугують синтаксичною основою для втілення певної комунікативної інтенції, що виникає у ситуації: звертання до Бога (вокативні), негативної емоційної оцінки власного психологічного і фізичного стану (лайливі), відмови прийняти ситуацію (заперечні), а також прохання про допомогу (імперативні). Інтенсивність експресії емоції СТРАХ посилюється за допомогою синтаксичних прийомів повтору та ампліфікації, а також графічних стилістичних засобів.

Перспективи дослідження полягають у здійсненні аналізу експресії емоційного стану СТРАХ на більш репрезентативному матеріалі з урахуванням гендерного чинника.

Література

Берлизон С.Б. Экспрессивные и эмоциональные свойства компаративных фразеологических единиц в современном английском языке / С.Б. Берлизон // Актуальные проблемы лексикологии: III лингв. конф., 1971 г.: тезисы докл. – Новосибирск, 1971. – С. 11. Григорьев В.П. Поэтика слова / В.П. Григорьев. – М.: Наука, 1979. – 344 с. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник / Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. – М.: Высшая школа, 1981. – 285 с. Колесник Г.М. Мова газети в епоху НТР / Г.М. Колесник // Науково-технічний прогрес і мова. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 91-109. Лингвистический энциклопедический словарь / [Гл. ред. В.Н. Ярцева]. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с. Українська мова: [енциклопедія]. – К.: Укр. енциклопедія, 2000. – 752 с. Шаховский В.И. Эмоциональные культурные концепты: параллели и контрасты / В.И. Шаховский // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград: Волг. гос. пед. ун-т, 1996. – С. 105-106.

Ілюстративна література

Anson J. The Amityville Horror Pocket Star / Anson J. – New York: Pocket Books, 2005. – 256 p. Brown D. Angels and Demons / Brown D. – New York: Pocket Books, 2010. – 480 p. Brown D. Deception Point / Brown D. – New York: Pocket Books, 2001. – 736 p. Brown D. The Lost Symbol / Brown D. – New York: Pocket Books, 2009. – 528 p. King S. It Viking. / King S. – USA: Pocket Books, 1986 – 712 p. McCammon R. Swan Song / McCammon R. – New York: Gallery Books, 2009. – 864 p. Meyer S. New Moon (The Twilight Saga, Book 2) / Meyer S. – L.: Little, Brown Books for Young Readers, 2006. – 367 p. Stabenow D. Breakup Berkley / Stabenow D. – New York: Pocket Books, 1998 – 256 p. Straub P. The Talisman / P. Straub, S. King. – New York: Ballantine Books, 2001. – 768 p.